

Науково-дослідний інститут приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України

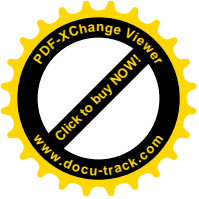
Юридичний інститут Прикарпатського
національного університету
імені Василя Стефаника

Корпоративні правочини

Матеріали Всеукраїнської
науково-практичної
конференції

27-28 вересня 2013

м. Івано-Франківськ, 2013

ББК 67.9 (4Укр)
К68

Редакційна колегія:

В. В. Луць – академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

В. А. Васильєва – директор Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права;

І. Б. Саракун – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник Лабораторії проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

В. В. Васильєва – кандидат юридичних наук, науковий співробітник Лабораторії проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України.

К68 Корпоративні правочини [текст] : *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27-28 вересня 2013 року.* - Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. - 229 с.

У збірник включені тези наукових доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, організованою Лабораторією проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України спільно з Юридичним інститутом Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та проведеною у м. Івано-Франківську 27-28 вересня 2013 р. В тезах доповідей висвітлюються результати наукових досліджень щодо поняття та вдосконалення правового регулювання корпоративних правочинів.

Для студентів, слухачів, курсантів юридичних факультетів, науковців, практичних працівників та всіх зацікавлених осіб.

© Науково-дослідний Інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г.Бурчака НАПрН України, 2013

© Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2013

Луць В.В.

*доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України, завідувач відділу
проблем приватного права Науково-
дослідного інституту приватного права
і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака
НАПрН України*

ЗАСНОВНИЦЬКИЙ ДОГОВІР ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА (ПІДСТАВА) ВИНИКНЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Важливим етапом у створенні господарських товариств і разом з тим однією з підстав виникнення корпоративних правовідносин є розробка та затвердження засновниками установчих документів товариства, зокрема укладання засновницького договору.

Загальні засади створення юридичних осіб закріплені в ст. 87 Цивільного кодексу України (надалі ЦК). Для заснування юридичної особи її учасники (засновники) розробляють установчі документи, які оформляються письмово та підписуються всіма учасниками, якщо законом не встановлений інший порядок їх затвердження. Установчим документом товариства є затверджений учасниками статут або засновницький договір між учасниками, якщо інше не закріплено законом. Товариство, створене однією особою, діє на підставі статуту, затвердженого цією особою.

Порядок утворення юридичних осіб - суб'єктів господарювання передбачений у ст. 56 Господарського кодексу України (надалі ГК): суб'єкт господарювання може бути утворений за рішенням власника (власників) майна або уповноваженого ним (ними) органу, а у випадках, спеціально визначених законодавством, також за рішенням інших органів, організацій і громадян шляхом заснування нового, реорганізації (злиття, приєднання, виділення, поділу, перетворення) діючого суб'єкта господарювання з додер-

редбачених законом випадках визнання правочинів недійсними – відповідні права вимоги належать добросовісній стороні недійсного корпоративного правочину та третім особам, які зазнали моральної шкоди через укладання і виконання недійсного правочину; б) у разі порушення корпоративного правочину, яким було закріплено право сторони на одержання компенсації за немайнові втрати, спричинені його порушенням – зазначена вимога може бути пред'явлена іншою стороною цього правочину.

Сіщук Л.В.

*молодший науковий співробітник
Лабораторії проблем корпоративного права
Науково-дослідного інституту приватного
права і підприємництва імені акад. Ф. Г.
Бурчака НАПрН України*

ЗНАЧЕННЯ ДОГОВОРУ ЗЛИТТЯ (ПРИЄДНАННЯ) ПРИ ЗДІЙСНЕННІ РЕОРГАНІЗАЦІЇ

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки більшість підприємницьких товариств створюється не тільки через заснування нових юридичних осіб, але й шляхом правонаступництва при проведенні реорганізації. Враховуючи потреби сьогодення у забезпеченні стійкого конкурентного середовища, значна кількість юридичних осіб для ведення прибуткового бізнесу створюються у порядку злиття та приєднання, які виступають окремими правовими формами реорганізації, метою застосування яких може виступати потреба виходу на нові ринки, диверсифікація, укрупнення майнового комплексу, стабілізація дивідендної політики товариства тощо. Адже, як зазначав М. І. Кулагін, реорганізація юридичних осіб є однією з правових форм, в якій відбувається процес централізації виробництва і капіталу в економіці [1, с. 116].

У Цивільному кодексі України (далі – ЦК) [2] злиття і приєднання юридичних осіб окреслюються як способи припинення

юридичних осіб з подальшим переходом прав і обов'язків юридичної особи - правопередника до правонаступника (-ків). Зокрема, в ст. 104 ЦК зазначається, що юридична особа припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам – правонаступникам (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або в результаті ліквідації. Відповідно до ч. 2 ст. 107 ЦК, у разі злиття (приєднання) комісія з припинення юридичної особи складає передавальний акт, у якому мають міститися положення про правонаступництво щодо всіх зобов'язань юридичної особи, що припиняється, стосовно всіх її кредиторів та боржників, включаючи зобов'язання, які оспорюються сторонами.

У той же час процес злиття і приєднання регулюється Законом України «Про акціонерні товариства» (далі – Закон) [3], в якому вказується, що при створенні акціонерних товариств шляхом злиття (приєднання) відбувається перехід прав і обов'язків у порядку правонаступництва до новоствореної юридичної особи – акціонерного товариства (існуючої юридичної особи, до якої здійснюється приєднання) шляхом фіксування обсягу прав і обов'язків товариства – правопередника у окремому документі – передавальному акті, який затверджується загальними зборами товариств, на яких приймається рішення про реорганізацію.

При цьому особливість правового регулювання процедури проведення реорганізації акціонерних товариств шляхом злиття (приєднання) полягає в тому, що наглядова рада кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті (приєднанні), розробляє також умови договору про злиття (приєднання), які повинні містити: 1) повне найменування та реквізити кожного товариства, що бере участь у злитті (приєднанні); 2) порядок і коефіцієнти конвертації акцій та інших цінних паперів, а також суми можливих грошових виплат акціонерам; 3) відомості про права, які надаватимуться підприємницьким товариством- правонаступником власникам інших, крім акцій, цінних паперів товариства, діяльність якого припиняється внаслідок злиття (приєднання) та/або перелік заходів, які пропонується вжити стосовно таких цінних

паперів; 4) інформацію щодо запропонованих осіб, які стануть посадовими особами товариства у підприємницькому товаристві – правонаступнику після завершення злиття (приєднання) та запропоновані до виплати таким особам винагороди чи компенсації; 5) порядок голосування на спільних загальних зборах акціонерів товариств, що беруть участь у злитті або приєднанні (ч. 1 ст. 81 Закону). Крім того, наглядова рада кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті (приєднанні) повинна підготувати для акціонерів пояснення до умов договору про злиття (приєднання), в яких має міститися економічне обґрунтування доцільності злиття (приєднання), перелік методів, що застосовувалися для оцінки вартості майна акціонерного товариства, та обчислення коефіцієнта конвертації акцій та інших цінних паперів акціонерного товариства (ч. 2 Закону). З наведеного випливає, що при проведенні загальних зборів акціонерного товариства, на яких розглядається питання про злиття (приєднання), окрім затвердження передавального акта, в якому фіксується все майно, права і обов'язки юридичної особи – правонаступника, також затверджується договір про злиття (приєднання). При цьому істотні умови договору про злиття (приєднання), затвержені загальними зборами кожного із товариств, повинні бути ідентичними.

Тому, враховуючи нормативні положення, слід зазначити, що реорганізація складається з декількох етапів, які в сукупності призводять до припинення та / або виникнення юридичної особи (юридичних осіб) – правонаступника (правонаступників). У зв'язку з цим реорганізацію слід розглядати як триваючий процес, що складається з системи юридичних фактів, яка у визначеному законом порядку зумовлює припинення та / або створення юридичної особи (юридичних осіб) – правонаступника (правонаступників) та перехід у порядку правонаступництва майна, прав і обов'язків юридичних осіб, що перебувають у процесі реорганізації (правонаступників) до юридичних осіб, що виникли у результаті реорганізації (правонаступників). Якщо виходити з положень ЦК, то слід зазначити, що саме передавальний акт виступає

тим документом, за яким майно, права і обов'язки переходять до правонаступника – юридичної особи у порядку правонаступництва і який затверджується на загальних зборах товариства. Тому постає питання, яке ж значення договору злиття (приєднання) у процесі проведення реорганізації та яка доцільність закріплення нормативних положень про договір злиття (приєднання) у законодавчих актах?

У правовій літературі з даного приводу існують різні позиції. Зокрема, О. М. Вінник зазначає, що при реорганізації акціонерних товариств шляхом злиття і приєднання укладені договори (злиття або приєднання) визначають умови цього процесу, включаючи й формування новоствореного при злитті товариства чи зміну його майнової бази при приєднанні іншого товариства, а також можливості акціонерів товариства, що утворилося у процесі злиття чи до якого здійснено приєднання (щодо реалізації корпоративних прав) [4, с. 71]. О. І. Агапова акцентує увагу на тому, що реорганізаційні договори (договір злиття (приєднання)) опосередковують перехід усього комплексу прав і обов'язків від однієї юридичної особи до іншої [5, с. 19]. На думку П. А. Маркова, особливістю даних договорів є те, що учасники договору злиття або приєднання – юридичні особи, які після укладення договору припиняють існування в якості суб'єктів права [6, с. 20]. З наведених міркувань випливає, що значення договору злиття (приєднання) при здійсненні реорганізації полягає у деталізації умов проведення реорганізації шляхом злиття (приєднання), або визначенні порядку переходу прав і обов'язків юридичної особи – правонаступника до правонаступника, або особливостях суб'єктного складу даного договору, що проявляється у припиненні існування одних суб'єктів права після укладення договору злиття (приєднання) та створення інших. Проте жодна із наведених характеристик не відображає повною мірою сутність такого договору. Тому, в першу чергу, слід звернути увагу на таке:

По-перше, договір злиття (приєднання) є одним із юридичних фактів, що зумовлює процес проведення реорганізації шляхом злиття (приєднання), який полягає у здійсненні сукупності

юридичний дій (юридичних фактів) і спрямований на досягнення правового результату. Так, в правовій літературі зазначається, що юридичні факти можуть утворювати певну систему, певний фактичний (юридичний склад), що є сукупністю юридичних фактів, пов'язаних між собою таким чином, що правові наслідки настають лише при наявності всіх елементів цієї сукупності, які окремо можуть узагалі не мати правового значення або породжують не ті наслідки, яких прагнули суб'єкти права. Такі юридичні склади поділяються на прості і складні. Прості юридичні склади є сукупністю фактів, які можуть накопичуватися в довільній послідовності, в той час як складна система юридичних фактів має місце в тих випадках, коли правові наслідки породжуються за умови виникнення складових їх юридичних фактів у строго визначеному порядку і наявності їх разом узятих у потрібний час [7, с. 279 – 280]. Враховуючи наведене, з точки зору виникнення, зміни та припинення цивільного правовідношення, реорганізація є не простою сукупністю юридичних фактів, а складним юридичним складом з дотриманням послідовності виникнення юридичних дій, визначених законом. Тому, укладення договору про злиття (приєднання) є однією із послідовних дій юридичного характеру, оскільки такий договір може бути укладений тільки після прийняття рішення про реорганізацію, а державна реєстрація юридичної особи- правонаступника може відбутися тільки після прийняття рішення на загальних зборах, укладення договору про злиття (приєднання), підписання передавального акта та розподільного балансу. Недотримання послідовності цих дій не призводить до виникнення правового результату.

По-друге, метою проведення реорганізації є універсальне правонаступництва, за допомогою якого забезпечується досягнення очікуваного правового результату реорганізації, а саме переходу прав і обов'язків від однієї юридичної особи (правопопередника) до іншої юридичної особи (правонаступника). Саме правонаступництво зумовлює припинення та/або виникнення юридичних осіб при реорганізації. При цьому документом, що фіксує обсяг прав і зобов'язань товариства, яке прийняло рішення

про реорганізацію шляхом злиття (приєднання), виступає передавальний акт, що затверджується на загальних зборах юридичної особи після задоволення вимог кредиторів. У той же час неможливо залишити поза увагою питання про порядок реалізації прав учасників (акціонерів) та їх переходу при реорганізації, що зумовлено можливістю зміни не тільки правового та економічного становища реорганізованих юридичних осіб, але й суб'єктного складу їх учасників, а також зміни чи припинення корпоративних прав, якими володіють останні.

Оскільки при реорганізації її учасниками виступають юридичні особи, між якими виникає правонаступництво щодо майна, прав та обов'язків, що переходять, то виникає питання чи буде мати місце правонаступництво щодо корпоративних прав, якими володіють учасники юридичної особи, що перебуває у процесі реорганізації. З цього приводу слід зазначити, що однією із умов договору злиття (приєднання) є визначення порядку і коефіцієнтів конвертації акцій. У п. 4 Розділу III Положення про депозитарну діяльність № 999 від 17. 10. 2006 р. зазначено, що конвертація – це обмін емітентом цінних паперів одного випуску на цінні папери іншого випуску згідно з умовами їх випуску. Тобто сутність конвертації полягає у заміні уже розміщених цінних паперів на цінні папери, що будуть розміщуватися. При цьому порядок конвертації цінних паперів в умовах договору про злиття (приєднання) затверджується учасниками, яким належать права, що впливають з цих цінних паперів. Тому договір про злиття (приєднання), в першу чергу, визначає умови переходу корпоративних прав учасників юридичної особи – правопопередника до учасників підприємницького товариства – правонаступника.

По-третє, у разі порушення корпоративних прав учасника (акціонера) при проведенні реорганізації у особи виникає право звернутися до суду, що є одним із основних гарантій їх захисту. Однак чинним законодавством не визначено ні підстав, ні порядку оскарження реорганізації, ні кола осіб, які мають право на таке оскарження. Тому виникає ряд питань: «Чи буде оскарження рішення про реорганізацію підставою для визнання її недійсною

та які правові наслідки оскарження такого рішення? Чи доцільно визнавати реорганізацію недійсною після закінчення її проведення?» Зокрема, В. В. Долинська вказує на те, що визнання недійсними рішення загальних зборів про реорганізацію, а також договору про злиття (приєднання) на перших же етапах існування нових юридичних осіб фактично унеможлиблює визнання недійсною реорганізацію, оскільки суб'єкти, які його уклали, вже не існують [8, с. 404 – 405]. О. В. Бакуліна також зазначає, що оскаржувати реорганізацію, яка проводилася з порушенням закону, необхідно через оскарження окремих актів, які визначають хід її проведення (рішення про проведену реорганізацію, договір про злиття (приєднання), передавальний акт тощо), однак не саму реорганізацію [9, с. 20].

Так, чинним законодавством не передбачено, але й не заборонено звертатися до суду з позовом про визнання недійсним договору про злиття (приєднання), передавального акту чи розподільного балансу. Адже прийняття рішення про реорганізацію є не єдиним документом, що визначає порядок подальшого її здійснення. Безумовно, що оскарження рішення про реорганізацію та визнання його недійсним тягне за собою визнання недійсними договорів про злиття або приєднання, передавального акту чи розподільного балансу. Зокрема, В. А. Белов вказує на те, що, наприклад, при оскарженні договору зворотної залежності не існує – визнання договору недійсним не означатиме, що це може потягти за собою визнання недійсним рішення про реорганізацію, метою якого є виконання такого договору [10, с. 486].

У той же час у судовій практиці виникають непоодинокі випадки подання позовів щодо оскарження передавального акта чи розподільного балансу, але суди йдуть шляхом незадоволення таких позовів, ґрунтуючись на тому, що зазначені документи не є такими, що породжують правові наслідки для юридичних осіб, що беруть участь у реорганізації, оскільки виступають лише інформативними зведеними документами, що можуть відображати фінансовий стан товариства. Щодо договорів про злиття (приєднання), в яких міститься інформація про передачу прав і обов'яз-

ків у порядку правонаступництва, конвертацію акцій, строк та умови її проведення та ін., то такі правочини як окремі юридичні факти, що виникають у процесі проведення реорганізації, можуть бути оскаржені до суду та визнані недійсними, при цьому не впливаючи на процес проведення реорганізації в цілому.

1. Кулагин М.И. *Избранные труды по акционерному и торговому праву* / М. И. Кулагин. – М.: Статут, 1997. – 330 с.
2. *Цивільний кодекс України № 435 – IV від 16 січня 2003 року // ВВР України. – 2003. – № № 40 – 44. – С. 356.*
3. *Про акціонерні товариства: Закон України № 514-VI від 17.09.2008 // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50-51. – С. 384.*
4. *Вінник О. М. Проблеми правового регулювання корпоративних і партнерських відносин: монографія / О. М. Вінник. – К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України, 2010. – 166 с.*
5. *Агапова О. И. Защита прав кредиторов при реорганизации юридических лиц: автор. дис. на соис. ученой степ. канд. юрид. наук.: 12.00.03 / О. И. Агапова. – М., 2007. – 31 с.*
6. *Марков П. А. Теория реорганизации коммерческих юридических лиц: проблемы правового регулирования и правоприменения: автореф. дис. на соискание учен. степ. докт. юрид. наук: 12.00.03 / П. А. Марков. – Москва. – 2011. – 32 с.*
7. *Цивільне право України: В 2-х томах. Т. 1: Підручник / за заг. ред. Є. О. Харитонова, Н. Ю. Голубєвої: Вид. друге. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2010. – 832 с.*
8. *Долинская В. В. Акционерное право: основные положения и тенденции: Монография / В. В. Долинская. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 736 с.*
9. *Бакулина Е. В. Совершенствование правового регулирования реорганизации хозяйственных обществ: автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. юрид. наук: 12.00.03 / Е. В. Бакулина. – М., 2004. – 26 с.*
10. *Белов В. А. Корпоративное право: Актуальные проблемы теории и практики / В. А. Белов; под общ. ред. В. А. Белова. – М.: Издательство Юрайт, 2009. – 678 с.*

